

ლევან ალაფიშვილი*

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების სექტორის ანგარიშვალდებულებისა და ზედამხედველობის სისტემის რეფორმის აქტუალური საკითხები

უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემა თავისი ბუნებით და სპეციფიური ვალდებულებებით ენინააღმდეგება გარე კონტროლს, ზედამხედველობასა და ანგარიშვალდებულების პრინციპებს რადგან მათი საქმიანობის მნიშვნელოვანი ნაწილი და გადაწყვეტილებები დაკავშირებულია საიდუმლო საქმიანობასთან და დოკუმენტებთან. ამიტომ, ეროვნული უსაფრთხოების დემოკრატიულ მართვაში და უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობაზე ზედამხედველობაში გადამწყვეტია პარლამენტის, როგორც ხალხის ინტერესებისთვის მოქმედი უმაღლესი პოლიტიკური ორგანოს, როლი. იგი, როგორც უმაღლესი კანონმდებელი ადგენს ჩარჩოს უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტების საქმიანობის, ანგარიშვალდებულებისა და კონტროლისათვის.

ეფექტური საპარლამენტო ზედამხედველობა ზრდის ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტების ანგარიშვალდებულების ხარისხს და საზოგადოებას დააზღვევს თვითნებური, არასათანადო თუ რეპრესიული მმართველობისაგან.

დემოკრატიული მმართველობის სისტემა მოითხოვს ფარული საქმიანობის ეფექტურ ზედამხედველობას. ამ ამოცანის მიღწევა, უპირველესად, უსაფრთხოების ინსტიტუტების მიერ პერსონალური მონაცემების მოპოვებაზე ზედამხედველობის დამოუკიდებელ, ძლიერ ინსტიტუტებსა და სისტემას შეუძლია. ზედამხედველობა არ შემოიფარგლება მხოლოდ საპარლამენტო ზედამხედველობით და საჭიროა როგორც სამთავრობო, ისევე სასამართლო და დამოუკიდებელი ინსტიტუტების განვითარება.

ნაშრომში წარმოდგენილია საქართველოს და სხვა დემოკრატიული ქვეყნების უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობაზე ზედამხედველობის სისტემის განვითარების გამოცდილება და ანალიზი.

სტატიაში შედარებულია უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობაზე და ფარული საქმიანობისას პერსონალური მონაცემების დაცვაზე ზედამხედველობის ქართული და უცხოური გამოცდილება. ნაშრომში სამსჯელოდ წარმოდგენილია უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობაზე კონტროლის სისტემის რეფორმის აქტუალური საკითხები და ახალი, დამოუკიდებელი ზედამხედველობის ინსტიტუტების შექმნის მოსაზრებები.

საკვანძო სიტყვები: უსაფრთხოება, პერსონალური მონაცემები, ფარული საქმიანობა, კონტრდაზვერვითი საქმიანობა, ანგარიშვალდებულება, საპარლამენტო ზედამხედველობა

1. შესავალი

დემოკრატიული სტანდარტების შესაბამის ეფექტურად მოქმედ და ანგარიშვალდებულ ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს სახელმწიფო მმართველობისთვის. ეს უზრუნველყოფს საზოგადოების დაცვას სხვადასხვა საფრთხეებისაგან, მის სტაბილურ და მშვიდობიან განვითარებას.

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი, აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, კომპანია Lexica-ს მმართველი პარტნიორი, ადვოკატი.

უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემის ინსტიტუტები თავისი ბუნებით კონფლიქტშია ინდივიდისა და ღია საზოგადოების თავისუფლებებთან. ეს სისტემა თავისი არსით ენი-ნააღმდეგება გარე კონტროლს, ზედამხედველობასა და ანგარიშვალდებულების პრინციპებს. ამიტომ, ეროვნული უსაფრთხოების დემოკრატიულ მართვაში, კანონის აღსრულებასა და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტების საქმიანობაზე ზედამხედველობაში გა-დამწყვეტია პარლამენტის, როგორც ხალხის ინტერესებისთვის მოქმედი უმაღლესი პოლი-ტიკური ორგანოს, როლი. იგი, როგორც უმაღლესი კანონმდებელი ადგენს ჩარჩოს უსაფ-რთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტების საქმიანობის, ანგარიშვალდებულებისა და კონტროლისათვის.¹

ეფექტური საპარლამენტო ზედამხედველობა ზრდის ეროვნული უსაფრთხოების უზ-რუნველყოფის ინსტიტუტების ანგარიშვალდებულების ხარისხს და საზოგადოებას დააზლ-ვევს თვითნებური, არასათანადო თუ რეპრესიული მმართველობისაგან.²

უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემისა და ინსტიტუტების რეფორმა აქტუალურია საქართველოსთვის. უსაფრთხოების სისტემის რეფორმა და ანგარიშვალდებულების გაძლიერება საქართველოს ევროატლანტი-კურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის პროცესის მოთხოვნაც არის.³

საქართველოში დიდი ხნის განმავლობაში ერთ სტრუქტურაში, შინაგან საქმეთა სამი-ნისტროში იყო თავმოყრილი საპოლიციო, საგამოძიებო და სპეცსამსახურების ყველა ფუნ-ქცია, რაც სამინისტროს ეფექტურ ზედამხედველობას შეუძლებელს ხდიდა. რეფორმის შემ-დეგ მართალია უსაფრთხოების სამსახური და კონტრდაზვერვითი ფუნქცია ინსტიტუციუ-რად ცალკე ჩამოყალიბდა, მაგრამ სამსახურს დარჩა ოპერატიული და საგამოძიებო საქმიან-ობის კომპეტენციაც. ამ ფუნქციების ერთ ინსტიტუციაში არსებობა, მათი არსებითად გან-სხვავებული ამოცანების გათვალისწინებით, შეუძლებელს ხდის სამსახურის საქმიანობის ეფექტურ კონტროლსა და ანგარიშვალდებულებას.

უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტების საქმიანობისას ადამიანის უფლებე-ბის – პერსონალური მონაცემების დაცვისთვის შეიქმნა საკანონმდებლო ჩარჩო და სახელმწი-ფო ინსპექტორის ინსტიტუტი. მოგვიანებით, პოლიტიკური მიზანშეწონილობით საპარლამენ-ტო უმრავლესობამ დასაბუთებული და პოლიტიკურად ნეიტრალური არგუმენტების გარეშე შეცვალა კანონი (სახელმწიფო ინსპექტორის სამსახურის შესახებ), გააუქმა სახელმწიფო ინ-სპექტორის სამსახური და თანამდებობიდან გაათავისუფლა სახელმწიფო ინსპექტორი. რო-გორც შემდეგ დაადასტურა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, პარლამენტის

¹ Wills A., Democratic and effective oversight of national security services, issue paper, Council of Europe, 2015, 7-9.

² ალაფიშვილი ლ., საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემის ინსტიტუტების საიდუმლო საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის პრობლემები, „სამართლის ჟურნალი“ #1, 2023, 206.

³ Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council, Commission Opinion on Georgia's application for *membership of the European Union*, COM(2022) 405 final, 17.6.2022., აგრეთვე 2023 Communication on EU Enlargement Policy (extract about Georgia), 08.11.2023, <https://www.eeas.europa.eu/delegations/georgia/2023-communication-eu-enlargement-policy-extract-about-georgia_en?s=221>, [02.12.2024] და 9 ნაბიჯი ევროკავშირის წევრობაზე მოლაპარაკებების ეტაპზე გადასასვლელად: საპარლამენტო კონტროლი, საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო, 23.02.2024 წ., <<https://www.transparency.ge/ge/blog/9-nabiji-evrokavshiris-cevrobase-molaparakebebis-etapze-gadasasvlelad-saparlamento-kontroli>> [02.12.2024].

გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციას.⁴ ეს ფაქტი წარმოაჩინეს გარდამავალი დემოკრატიის ქვეყნებში უსაფრთხოების სფეროში პოლიტიკური მიზანშეწონილობით მიღებული გადაწყვეტილებების პრობლემურობას ეროვნული ინტერესებისა და დემოკრატიული სტანდარტების დამკვიდრებისთვის. მნიშვნელოვანია ისეთი ზედამხედველობის სისტემის შექმნა, რომელიც მინიმუმამდე შეამცირებს პარტიული პოლიტიკით მოტივირებულ გადაწყვეტილებებსა და გავლენას უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტების საქმიანობაზე, კონტროლსა და ანგარიშვალდებულებაზე.

თანამედროვე დემოკრატიული სტანდარტების შესაბამისი უსაფრთხოების სექტორზე ზედამხედველობის სისტემის დამკვიდრებისთვის მნიშვნელოვანია როგორც მოქმედი სისტემის, ასევე საერთაშორისო გამოცდილების შესწავლა.

2. საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების სექტორი, ანგარიშვალდებულებისა და ზედამხედველობის სისტემური გამოწვევები

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების სექტორი მოიცავს ეროვნული უსაფრთხოების მართვის უმაღლესი დონის ინსტიტუტებს: საქართველოს ეროვნული თავდაცვის საბჭოს და სახელმწიფო უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის საბჭოს და სამთავრობო დონის ინსტიტუტებს: საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს, საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს, სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურს, დაზვერვის სამსახურს, ოპერატიულ-ტექნიკურ სააგენტოს, სახელმწიფო დაცვის სპეციალურ სამსახურს და სპეციალურ პენიტენციურ სამსახურს.

ეროვნული უსაფრთხოების მართვის უმაღლესი დონის ინსტიტუტები არსებითად სათათბირო ფუნქციას ატარებენ და მათი მანდატი არის უსაფრთხოების სისტემის სამთავრობო დონის ინსტიტუტების საქმიანობის კოორდინაცია და კრიზისების დროს უმაღლეს დონეზე გადაწყვეტილებების მიღება.⁵

ეროვნული უსაფრთხოების მართვის სამთავრობო დონის ინსტიტუტების მანდატი არის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და ყველა მათგანის საქმიანობა წარიმართება ფარული მეთოდებით და საშუალებებით, რომლებიც დაკავშირებულია ადამიანის უფლებებში ჩარევასთან.

ეროვნული უსაფრთხოების სამთავრობო ინსტიტუტები უშუალოდ ანგარიშვალდებულნი არიან საქართველოს პრემიერ-მინისტრის და მთავრობის წინაშე, აგრეთვე საქართველოს პარლამენტის წინაშე. ეს ინსტიტუტები წარუდგენენ საქმიანობის ყოველწლიურ ანგარიშებს საქართველოს პრემიერ-მინისტრს და საქართველოს პარლამენტს. ამასთან, საქმიანობის ყოველწლიური ანგარიშს შესაბამისი უსაფრთხოების ინსტიტუტის ხელძღვანელი მოხსენების ფორმით წარადგენს პარლამენტის საკომიტეტო და პლენარულ სხდომაზე რა დროსაც უპასუხებს ანგარიშთან დაკავშირებულ კითხვებს.

ეროვნული უსაფრთხოების სექტორზე საპარლამენტო ზედამხედველობა მოიცავს საკანონმდებლო, აგრეთვე პოლიტიკურ და სპეციალურ კონტროლს.⁶

⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 17 ნოემბრის №1/9/1673,1681 გადაწყვეტილება საქმეზე „ლონდა თოლორაია და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“

⁵ საქართველოს კანონი „ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის დაგეგმვისა და კოორდინაციის წესის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 04/03/2015, მუხლი 1, მუხლი 19¹.

⁶ საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 14/12/2018, მუხლი 156, 159.

პარლამენტი საკანონმდებლო კონტროლს მისი პროფილური კომიტეტების (თავდაცვისა და უსაფრთხოების კომიტეტი, იურიდიულ საკითხთა კომიტეტი, ადამიანის უფლებათა კომიტეტი) მეშვეობით წარმართავს და აკონტროლებს უსაფრთხოებისა და ადამიანის უფლებების სფეროს კანონმდებლობის შესრულებას უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების მიერ, გამოითხოვს საჭირო ინფორმაციას და ანალიზის საფუძველზე უფლებამოსილია მოახდინოს საკანონმდებლო ცვლილებების ინიცირება.

საპარლამენტო ზედამხედველობის ფარგლებში უსაფრთხოების სექტორზე პოლიტიკური კონტროლი ხორციელდება პარლამენტის წევრის შეკითხვისა და ინტერპელაციის მექანიზმის მეშვეობით. პარლამენტის წევრის კითხვაზე პასუხის გაცემა სავალდებულოა პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებული უსაფრთხოების სექტორის თანამდებობის პირებისთვის. ინტერპელაცია არის პარლამენტის წევრთა მიერ დასმულ კითხვაზე პასუხის გაცემის ვალდებულება პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებული უსაფრთხოების სექტორის თანამდებობის პირებისათვის, რომელიც პარლამენტის პლენარულ სხდომაზე დასმულ კითხვებზე პასუხის გაცემას გულისხმობს.

საპარლამენტო ზედამხედველობის სპეციალური კონტროლი ხორციელდება საქართველოს პარლამენტის ნდობის ჯგუფის მეშვეობით. საქართველოს პარლამენტის ნდობის ჯგუფი შედგება 5 წევრისაგან და მასში უმცირესობაში წარმოდგენილი არიან საპარლამენტო ოპოზიციის წარმომადგენლებიც. ნდობის ჯგუფი ზედამხედველობს საქართველოს თავდაცვისა და ეროვნული უსაფრთხოების სფეროში საიდუმლო საქმიანობასა და სპეციალურ პროგრამებს.

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების სექტორზე, მისი ინსტიტუტების საქმიანობასა და გადაწყვეტილებების დამოუკიდებელ, არაპოლიტიკურ ზედამხედველობას ახორციელებენ კონსტიტუციური (საკონსტიტუციო სასამართლო, საერთო სასამართლოები, სახალხო დამცველი, აუდიტის სამსახური, პროკურატურა) და პარლამენტის მიერ შექმნილი (პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორი, სპეციალური საგამოძიებო სამსახური) ინსტიტუტები.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო ამონმებს პარლამენტის, მთავრობის და უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების ნორმატიული გადაწყვეტილებების კონსტიტუციასთან შესაბამისობას. საერთო სასამართლოები კი ამონმებენ ამ ინსტიტუტების ნორმატიული აქტების, გადაწყვეტილებებისა და ქმედებების კანონთან შესაბამისობას. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კომპეტენციას განეკუთვნება ასევე უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების მიერ წარმოებული ფარული საქმიანობის, პერსონალური მონაცემების მოპოვებისა და მათი გამოყენების კანონშესაბამისობის კონტროლი.

უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების და პროგრამების ფინანსური და კანონშესაბამისად მართვის საკითხების კონტროლი შედის სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის კომპეტენციაში, ადამიანის უფლებების დაცვაზე კონტროლი კი არის სახალხო დამცველის კომპეტენცია.

პროკურატურა არის კონსტიტუციური ორგანო, რომელიც აწარმოებს გამოძიებას და ზედამხედველობს ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის წარმოებისას უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების გადაწყვეტილებების კანონშესაბამისობას. უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების სადაზვერვო და კონტრდაზვერვითი საქმიანობა და მიღებული გადაწყვეტილებები არ ექვემდებარება პროკურატურის ზედამხედველობას.⁷

⁷ საქართველოს კანონი „კონტრდაზვერვითი საქმიანობის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 11/11/2005, თავი 5.

ადამიანის პერსონალური მონაცემების მოპოვებისა და დაცვის კონტროლი შედის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის კომპეტენციაში.⁸ უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების საქმიანობისას პერსონალურ მონაცემთა დაცვისა და დამუშავებაზე, აგრეთვე ფარული მიყურადების ზედამხედველობა ასევე არის პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის კომპეტენცია.⁹ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის მანდატში არ შედის სადაზვერვო საქმიანობის ფარგლებში უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების მიერ წარმოებული პერსონალური მონაცემების დამუშავების კანონიერების ზედამხედველობა.

უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტებისა და თანამშრომლების საქმიანობის კანონიერების კონტროლს ახორციელებს სპეციალური საგამოძიებო სამსახური, რომელიც არის მთავრობისგან დამოუკიდებელი ორგანო.

უსაფრთხოების სისტემაზე საპარლამენტო ზედამხედველობა სუსტი და არაეფექტურია.¹⁰ პარლამენტის სპეციალური ინსტრუმენტი, ნდობის ჯგუფი, მისი შექმნა და საქმიანობა წარიმართება ვინროპარტიული პოლიტიკური მიზანშეწონილობით და არა ეროვნული უსაფრთხოებისა და საპარლამენტო დემოკრატიის ინტერესებით. ნდობის ჯგუფში არ არის უზრუნველყოფილი პლურალისტული მონაწილეობა და ოპოზიციის წარმომადგენელთა მიერ საიდუმლო ინფორმაციაზე წვდომა არსებითად შეზუდილია.

უსაფრთხოების სისტემის ინსტიტუტების არასაგამოძიებო ფარული საქმიანობისა და ოპერაციების ზედამხედველობის ეფექტური მექანიზმების არარსებობა არის საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების სისტემაზე ზედამხედველობის არსებითი სისუსტე.

3. ეროვნული უსაფრთხოების სექტორის ანგარიშვალდებულებისა და ზედამხედველობის საერთაშორისო პრაქტიკა

უსაფრთხოების სამსახურების საქმიანობაზე ზედამხედველობის სისტემის ბოლო რეფორმების ტალღის დანყება განპირობებული იყო სისტემური პრობლემებით რაც დაკავშირებული იყო უსაფრთხოების სამსახურების ფარული საქმიანობისას უფლებამოსილების გადაჭარბებასთან, ბოროტად გამოყენებასთან, უკანონო ფარულ თვალთვალთან და უსაფრთხოების სამსახურების პოლიტიკური მიზნებით გამოყენებასთან. ამ ქვეყნების გამოცდილება გამოსადეგი არის საქართველოს უსაფრთხოების სექტორზე ზედამხედველობის რეფორმისთვისაც.

კანადა

კანადის უსაფრთხოების სისტემის რეფორმა განაპირობა კანადის შიდა უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი, მძლავრი ინსტიტუტის კანადის სამეფო ცხენოსანთა პოლიციის (RCMP)¹¹ მიერ უფლებამოსილების გადამეტებით მიღებულმა გადანყვეტილებებმა და სადაზ-

⁸ საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 16/01/2012, მუხლი 1.

⁹ საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 16/01/2012, მუხლი 54, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 09/10/2009, მუხლი 143³, საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 30/04/1999, მუხლი 5.

¹⁰ საჯაია ლ., ვერძეული ს., მხატვარი მ., ჩიხლაძე გ., ტატანაშვილი თ., თოფურია გ., უსაფრთხოების სამსახურის რეფორმა საქართველოში: შედეგები და გამოწვევები, 2018, 48, 68.

¹¹ <<https://www.rcmp-grc.gc.ca/en/about-rcmp>> [02.12.2024].

ვერვო აქტივობებმა, რაც საზოგადოების შემფოთების და არაერთი გამოძიების საგანი გახდა.¹² რეფორმის საკვანძო მიმართულება გახდა პოლიციის სისტემური გამიჯვნა და მისი სამოქალაქო საპოლიციო მანდატით შეზღუდვა, სადაზვერვო და სხვა სპეციალური ფუნქციების ჩამოშორება. პოლიციაზე და მის საქმიანობაზე შიდა და გარე ზედამხედველობის მექანიზმების საკანონმდებლო ჩარჩოს შექმნა ასევე იყო რეფორმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება.¹³

რეფორმის ფარგლებში კანადის უსაფრთხოების სადაზვერვო სამსახურის კანონით შეიქმნა კანადის უსაფრთხოების სადაზვერვო სამსახური, რომელსაც მიენიჭა სადაზვერვო საქმიანობის ფარგლებში ინფორმაციის შეგროვება-დამუშავების უფლებამოსილება. სამსახურის ზედამხედველობა კი გულისხმობდა მისი გადანყვეტილებების ავტორიზაციას მთავარი პროკურორის მიერ.

კანადის უსაფრთხოების სექტორის რეფორმის მიმდინარე ეტაპზე გაფართოვდა კანადის უსაფრთხოების სექტორზე ზედამხედველობის ფარგლები და შეიქმნა ეროვნული უსაფრთხოებისა და დაზვერვის ზედამხედველობის სააგენტო (**National Security and Intelligence Review Agency, NSIRA**)¹⁴. სააგენტოს უფლებამოსილებაში შედის მთავრობის, მისი ყველა უსაფრთხოების და სადაზვერვო ფუნქციით აღჭურვილი ინსტიტუტის საქმიანობის სამთავრობო ზედამხედველობა. სააგენტო დამოუკიდებლად განსაზღვრავს უსაფრთხოების რომელი ინსტიტუტის საქმიანობა დაუქვემდებაროს შემოწმებას და სადაზვერვო საქმიანობის შესწავლის შეუზღუდავი მანდატი. სააგენტოს მანდატშია ფარული საქმიანობის სასამართლო ორდერის მოპოვებაში მონაწილეობაც.

კანადის უსაფრთხოებისა და დაზვერვის სააგენტოს საოპერაციო დირექტორი **NSIRA**-ს წევრებთან კონსულტაციებით განსაზღვრავს ოპერაციის თუ ღონისძიების ჩატარების საჭიროებას და ნებართვის/ორდერის მოპოვებისთვის სასამართლოსათვის მიმართვის საკითხებს. სასამართლოსათვის მიმართვამდე შიდა კონტროლის ბოლო საფეხური არის ოპერაციის თუ ღონისძიების ჩატარების საჭიროების და ნებართვის/ორდერის მოპოვებისთვის სასამართლოსათვის მიმართვის განხილვა და დადასტურება საზოგადოებრივი უსაფრთხოების მინისტრის მიერ.

სააგენტოს წევრებს პარლამენტის ხელმძღვანელობასთან კონსულტაციით ნიშნავს კანადის პრემიერ-მინისტრი. შესწავლის შედეგად სააგენტო ანგარიშებსა და რეკომენდაციებს წარუდგენს კანადის პრემიერ მინისტრს, აგრეთვე იმ მინისტრებს რომლის მმართველობის სისტემაშიც შედის უსაფრთხოების ინსტიტუტი რომლის საქმიანობაც დაექვემდებარა მონიტორინგს. სააგენტოს მიერ კანადის პრემიერ-მინისტრისთვის გაგზავნილი ანგარიში ექვემდებარება პრემიერ-მინისტრის მიერ პარლამენტისთვის წარდგენას.

კანადის უსაფრთხოების ზედამხედველობის გარე ზედამხედველობას კანადის პარლამენტართა უსაფრთხოებისა და დაზვერვის კომიტეტი (**National Security and Intelligence Committee of Parliamentarians, NSICOP**)¹⁵ წარმართავს. კომიტეტის უფლებამოსილებაში შედის უსაფრთხოების სექტორის პოლიტიკური, რეგულაციური, ადმინისტრაციული და ფინანსური ჩარჩოს დადგენა და შესრულების ზედამხედველობა.¹⁶

¹² *Barker C., Petrie C., Dawson J., Godec S., Porteous H., Purser P., Oversight of intelligence agencies: a comparison of the 'Five Eyes' nations, Research Paper, 2017, 23.*

¹³ იქვე, 25.

¹⁴ <<https://nsira-ossnr.gc.ca/en/about-nsira/>> [02.12.2024].

¹⁵ <<https://nsicop-cpsnr.ca/about-a-propos-de-nous-en.html>> [02.12.2024].

¹⁶ *National Security and Intelligence Committee of Parliamentarians Act, S.C. 2017, c. 15, art.8* <<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/N-16.6/FullText.html>> [02.12. 2024].

NSICOP კომიტეტი ძირითადად ორი ტიპის ზედამხედველობას წარმართავს: მარეგულირებელი ჩარჩოს ზედამხედველობას და საქმიანობის ზედამხედველობას. ამასთან, კომიტეტმა შეიძლება განიხილოს სამეფოს მინისტრის მიერ დასმული, ეროვნულ უსაფრთხოებასა და დაზვერვასთან დაკავშირებული ნებისმიერი საკითხი. კომიტეტის ამ უფლებამოსილებას რეფერალური ზედამხედველობა ეწოდება.

მარეგულირებელი ჩარჩოს ზედამხედველობა მოიცავს ეროვნული უსაფრთხოების ან დაზვერვის საკანონმდებლო, რეგულაციური და ფინანსური ჩარჩოს მიმოხილვას, ზედამხედველობას და ცვლილებებს.

საქმიანობის ზედამხედველობის მანდატი გულისხმობს პარლამენტართა კომიტეტის მიერ ეროვნული უსაფრთხოების ან დაზვერვის ინსტიტუტის მიერ წარმოებული ნებისმიერი საქმიანობის ზედამხედველობას.

კომიტეტი არ განიხილავს ან არ გამოიძიებს ეროვნული უსაფრთხოების ან დაზვერვის ინსტიტუტების წინააღმდეგ წარდგენილ ინდივიდუალურ საჩივრებს. თუმცა, საკუთარი მანდატის ფარგლებში წარმართული ზედამხედველობის ფარგლებში გამოვლენილი ადამიანის უფლების დარღვევის გამოვლენის შემთხვევაში კომიტეტი საკითხს შემდგომი რეაგირებისთვის გადასცემს უფლებამოსილ მინისტრს და გენერალურ პროკურორს.

გერმანია

გერმანიაში 1950 წლიდან არსებობს სადაზვერვო უფლებამოსილებით აღჭურვილი გერმანიის კონსტიტუციის დაცვის სამსახური (Bundesamt für Verfassungsschutz, BfV) და სამხედრო კონტრდაზვერვის სამსახური (Militärischer Abschirmdienst, MAD). გერმანიის თანამედროვე უსაფრთხოების ინსტიტუტების დამკვიდრება 1956 წლიდან, ფედერალური უსაფრთხოების სამსახურის (Federal Intelligence Service, BND) შექმნიდან იღებს სათავეს.

ფედერალური უსაფრთხოების სამსახურის კომპეტენციად განისაზღვრა საგარეო დაზვერვითი საქმიანობა და ანგარიშვალდებულია სპეციალურ საკითხთა მინისტრის წინაშე. კონსტიტუციის დაცვის სამსახურის კომპეტენცია არის კონტრსადაზვერვო საქმიანობა ქვეყნის შიგნით და ანგარიშვალდებულია შინაგან საქმეთა მინისტრის წინაშე. სამხედრო კონტრდაზვერვის სამსახურის მანდატი არის კონტრდაზვერვა და სამხედრო ძალებში შიდა უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და იგი ანგარიშვალდებულია თავდაცვის მინისტრის წინაშე.¹⁷

გერმანიის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების საქმიანობის კოორდინაციისა და სამთავრობო კონტროლის ფუნქცია აქვს ფედერალური კანცელარიის უფროსს.

უსაფრთხოების სექტორის საქმიანობის კონტროლის დამატებით მექანიზმად 2021 წლიდან შეიქმნა დამოუკიდებელი კონტროლის საბჭო (Unabhängige Kontrollrat, UKRat).¹⁸ საბჭო შედგება 6 წევრისაგან, რომლებსაც შეარჩევს ბუნდესტაგის/პარლამენტის საზედამხედველო კომიტეტი და ნიშნავს გერმანიის პრეზიდენტი. საბჭოს აქვს 2 კომპეტენცია: სამართლებრივი და ადმინისტრაციული. სამართლებრივი კომპეტენცია გულისხმობს ფარული ღონისძიებების წინასწარ კონტროლს, ხოლო ადმინისტრაციული კომპეტენცია რეტროსპექტიულ კონტროლს. საბჭო ანგარიშს წარუდგენს გერმანიის პარლამენტს – საზედამხედველო კომიტეტს და იგი მოიცავს გასულ წელს გერმანიის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების მი-

¹⁷ Ruckerbauer C., Legal and Oversight Gaps in Germany's Military Intelligence, June 26, 2024, <<https://aboutintel.eu/germanys-military-intelligence/>>, [02.12.2024].

¹⁸ <https://ukrat.de/DE/Home/home_node.html>[02.12.2024].

ერ განხორციელებულ ფარული მიყურადების ღონისძიებებს, მათი საჭიროების და კანონშესაბამისობის დასაბუთებას.

გერმანიის უსაფრთხოების სექტორზე საპარლამენტო ზედამხედველობა ხორციელდება რამდენიმე პროფილური და სპეციალური კომიტეტის და ჯგუფის მეშვეობით. გერმანიის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის მთავარი საპარლამენტო ინსტიტუტები არის: საპარლამენტო კონტროლის საბჭო (*Parlamentarische Kontrollgremium, PKGr*), საპარლამენტო კონტროლის G-10 კომისია (*Parliamentary Control Commission, PKK*), საბიუჯეტო კომიტეტის საიდუმლო კომიტეტი, „ნდობის ჯგუფი“.¹⁹

საპარლამენტო ზედამხედველობის საბჭო (*PKGr*) აკონტროლებს უსაფრთხოების სამსახურების საქმიანობას.²⁰ საბჭოს შეუძლია მოითხოვოს ფედერალური მთავრობისგან დეტალური ინფორმაციის წარდგენა ფედერალური სადაზვერვო სამსახურების ზოგადი საქმიანობისა და განსაკუთრებული მნიშვნელობის ოპერაციების შესახებ. სანყის ეტაპზე, პოლიტიკური გავლენის შესამცირებლად საბჭოს არ ჰყავდა მუდმივი თავმჯდომარე და თავმჯდომარის უფლებამოსილებას 6 თვიანი პერიოდით ახორციელებდნენ საბჭოს წევრები.

G-10 კომისია ზედამხედველობს კომუნიკაციის კონფიდენციალურობის შეზღუდვის, ფარული მიყურადებისა და კონტროლის აუცილებლობასა და დასაშვებობას გერმანიის ძირითადი კანონის/კონსტიტუციის მე-10 მუხლის (თავისუფალი დემოკრატიული წესრიგის დაცვა, სახელმწიფო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა) შესაბამისად. კომისიის მნიშვნელოვანი უფლებამოსილება არის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტის მიერ წარმოებული და მიმდინარე ფარული ღონისძიების, მიყურადების შეწყვეტის გადაწყვეტილება. კომისიის წევრებს შეარჩევს საპარლამენტო ზედამხედველობის საბჭო.²¹

ნდობის ჯგუფი იქმნება გერმანიის ბუნდესტაგის საბიუჯეტო კომიტეტში, ამ კომიტეტის წევრთაგან და მისი მანდატი არის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების პროგრამებისა და საქმიანობის საბიუჯეტო კონტროლი, ბიუჯეტის პროექტის განხილვა-მონონება და დამტკიცებული ბიუჯეტის და პროგრამების მიმდინარეობისა და ხარჯვის კონტროლი.²²

გერმანიის უსაფრთხოების სექტორზე საპარლამენტო კონტროლის ინსტიტუტებს აქვს საიდუმლო ინფორმაციის მიღების, უსაფრთხოების დანესებულების ინსპექტირებისა და პერსონალის გამოკითხვის შეუზღუდავი უფლებამოსილება.

ჰოლანდია

ჰოლანდია არის ერთ-ერთი პირველი ქვეყანა, რომელმაც უსაფრთხოების სამსახურების ფარული საქმიანობისას ადამიანის უფლებების დაცვის უზრუნველყოფისთვის დაიწყო უსაფრთხოების და მასზე ზედამხედველობის სისტემის რეფორმა.²³ საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად 2002 წელს შეიქმნა დაზვერვისა და უსაფრთხოების სამსახურების ზედამხედვე-

¹⁹ <<https://www.bundestag.de/en/committees/bodies/scrutiny/scrutiny-198586>> [02.12.2024].

²⁰ <<https://www.bundestag.de/webarchiv/Ausschuesse/ausschuesse18/gremien18/pkgr>> [02.12.2024].

²¹ <<https://www.bundestag.de/webarchiv/Ausschuesse/ausschuesse18/gremien18/g10>> [02.12.2024].

²² <https://www.verfassungsschutz.de/EN/about-us/mission-and-working-methods/supervision-and-oversight/supervision-and-oversight_article.html?nn=1021058#Start> [02.12.2024].

²³ *Eijkman Q., Van Eijk N., Van Schaik R., Dutch National Security Reform Under Review: Sufficient Checks and Balances in the Intelligence and Security Services Act 2017?*, 2018, 11, 35-40.

ლობის კომიტეტი (Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, CTIVD).²⁴

CTIVD კომიტეტი, მისი დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფის კუთხით ორიგინალურ და უნიკალურ სისტემას წარმოადგენს. კომიტეტი 4 წევრისგან შედგება, რომელთაგან ერთი არის საჩივრების განხილვის დეპარტამენტის თავმჯდომარე, ხოლო დანარჩენი 3 წევრი არის ზედამხედველობის დეპარტამენტის წევრი. CTIVD კომიტეტის თავმჯდომარე იმავდროულად არის ზედამხედველობის დეპარტამენტის თავმჯდომარეც. კომიტეტის საჩივრების განხილვის დეპარტამენტს თავმჯდომარესთან ერთად ჰყავს სხვა 3 წევრიც.

CTIVD კომიტეტის წევრებს თანამდებობაზე დეკრეტით ნიშნავს მეფე და დანიშვნის პროცესში ჩართული არიან მინისტრებიც. კომიტეტის წევრობის კანდიდატის შერჩევა ხორციელდება კოლეგიურად: სახელმწიფო საბჭოს ვიცე-პრეზიდენტის, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის და ომბუდსმენის მიერ. შერჩეული კანდიდატები წარედგინება ჰოლანდიის პარლამენტის წარმომადგენლობით პალატას. წარმომადგენლობითი პალატის შინაგან საქმეთა კომიტეტი წარდგენილ კანდიდატებთან გასაუბრების შემდეგ შეარჩევს და წარმომადგენელთა პალატას წარუდგენს კომიტეტის წევრობის 3 კანდიდატს. წარმომადგენელთა პალატა წევრობის კანდიდატთა საკითხს წყვეტს კენჭისყრით და მხარდაჭერილ კანდიდატთა სიას გადაუგზავნის ზოგად საქმეთა, სამეფო და შინაგან საქმეთა და თავდაცვის მინისტრებს. მინისტრები შეარჩევენ წევრობის კანდიდატს წარმომადგენელთა პალატის მიერ მხარდაჭერილი სიიდან, რომელიც დასანიშნად წარედგინება მეფეს.²⁵ CTIVD კომიტეტის წევრების უფლებამოსილების ვადა არის 6 წელი.

როგორც შეგვიძლია დავინახოთ, არსებითად კომიტეტი 7 წევრისგან შედგება, თუმცა კომიტეტის და მისი დეპარტამენტების გამიჯვნისა და დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფისთვის ჰოლანდიის კანონმდებლებმა ასეთი საკანონმდებლო გადაწყვეტა მიიჩნიეს გამართლებულად.

CTIVD კომიტეტი მისი ფუნქციების შესაბამისად შედგება ორი დეპარტამენტისგან. ეს არის: ზედამხედველობის დეპარტამენტი და საჩივრების განხილვის დეპარტამენტი.

CTIVD ზედამხედველობის დეპარტამენტის კომპეტენციაში შედის ჰოლანდიის უსაფრთხოების ინსტიტუტების, გენერალური დაზვერვისა და უსაფრთხოების სამსახურის (AIVD) და სამხედრო დაზვერვისა და უსაფრთხოების სამსახურის (MIVD) საქმიანობის კანონშესაბამისობის ზედამხედველობა, ხოლო საჩივრების განხილვის დეპარტამენტის კომპეტენცია არის გენერალური დაზვერვისა და უსაფრთხოების სამსახურის (AIVD) და სამხედრო დაზვერვისა და უსაფრთხოების სამსახურის (MIVD) არასათანადო ქმედებების საჩივრების და მოხსენებების განხილვა.²⁶

უსაფრთხოების ინსტიტუტების ფარულ და საგამოძიებო საქმიანობაზე ზედამხედველი დამოუკიდებელი ორგანო არის ძალაუფლების გამოყენებაზე ზედამხედველობის კომიტეტი (Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden, TIB).²⁷ კომიტეტი შედგება 3 წევრისაგან, ხოლო წევრებს ჰყავთ მოადგილეები. კომიტეტის საქმიანობას უზრუნველყოფს სამდივნო. კანონით

²⁴ <<https://english.ctivd.nl/about-ctivd>> [02.12.2024].

²⁵ <<https://english.ctivd.nl/about-ctivd/members-and-staff>> [02.12.2024].

²⁶ Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – update 2023, EU Agency for Fundamental Rights, 2023, 46.

²⁷ <<https://www.tib-ivd.nl/>> [02.12.2024].

კომიტეტის 2 წევრი სავალდებულო წესით უნდა იყოს მოსამართლე. კომიტეტი ინსტიტუციურად დამოუკიდებელია ჰოლანდიის ხელისუფლების ყველა შტოსგან, თუმცა მის შემადგენლობაში მოქმედ მოსამართლეთა არსებობა ამ ორგანოს კვაზისასამართლო დაწესებულებად წარმოადგენს.

TIB კომიტეტის დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფისთვის კომიტეტის წევრებიც შეირჩევიან CTIVD კომიტეტის წევრთა შერჩევის პროცედურის ანალოგიურად. TIB კომიტეტის წევრთა უფლებამოსილების ვადა არის 6 წელი. ერთი და იგივე პირი წევრად შეიძლება დაინიშნოს 2 ვადით.

კომიტეტი კომპიუტერიდან ინფორმაციის ამოღების, დნმ კვლევის, სატელეკომუნიკაციო კომპანიებიდან ინფორმაციის მიღების, სატელეკომუნიკაციო საშუალებების მიზნობრივი ან ზოგადი მიყურადებისთვის უსაფრთხოების ინსტიტუტების ავტორიზაციის ორგანოა. უსაფრთხოების ინსტიტუტი თავდაპირველი ავტორიზაციისთვის მიმართავს კომპეტენტურ მინისტრს (შინაგან და სამეფო საქმეთა ან თავდაცვის მინისტრი) და მინისტრის ნებართვის მიღების შემდეგ, საკითხს განიხილავს TIB კომიტეტი.²⁸ კომიტეტი ამონმებს მინისტრის ნებართვის კანონშესაბამისობას აუცილებლობის, პროპორციულობის, სუბსიდიურობის და გამიზნულობის თვალსაზრისით და იღებს შესასრულებლად სავალდებულო გადაწყვეტილებას. მხოლოდ კომიტეტის საბოლოო დადებითი გადაწყვეტილების შემდეგ შეუძლია უსაფრთხოების ინსტიტუტს ავტორიზებული ოპერაციის განხორციელება.

TIB კომიტეტის მიერ ავტორიზებული საქმიანობის ან ოპერაციის მიმდინარეობის და დასრულების შემდგომ ზედამხედველობას ახორციელებს CTIVD კომიტეტი.

ჰოლანდიის CTIVD კომიტეტი და TIB კომიტეტი ამზადებენ და წარადგენენ ყოველწლიურ ანგარიშებს მათ მანდატში შემავალ სფეროებში წარმართული საქმიანობისა და შედეგების შესახებ.

ჰოლანდიის უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობისთვის წარმომადგენელთა პალატაში არსებობს სპეციალური, დაზვერვისა და უსაფრთხოების სამსახურების კომიტეტი. კომიტეტი შედგება პალატაში წარმოდგენილი 5 ყველაზე დიდი პოლიტიკური ჯგუფის ლიდერისგან. ამასთან, წარმომადგენელთა პალატას კომიტეტის რეკომენდაციით შეუძლია დამატებით 2 წევრის განწესება სხვა საპარლამენტო ჯგუფების ლიდერთაგან. კომიტეტის სხდომები დახურული და საიდუმლოა, რადგან წევრებს ხელი მიუწვდებათ უსაფრთხოების ინსტიტუტების და მინისტრების მიერ წარდგენილ საიდუმლო ინფორმაციაზე. კომიტეტს უსაფრთხოების ინსტიტუტების ზოგადი ზედამხედველობის გარდა აქვს CTIVD კომიტეტის საჩივრების დეპარტამენტის მიერ გამოვლენილი დარღვევების განხილვისა და რეაგირების უფლება. კომიტეტი წარმომადგენელთა პალატას წარუდგენს ყოველწლიურ, საჯარო ანგარიშებს.

დანია

დანის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების საქმიანობაზე ზედამხედველობის სისტემის რეფორმა 2014 წლიდან დაიწყო. სასამართლო, საპარლამენტო და სამთავრობო ზედამხედველობასთან ერთად საჭიროდ ჩაითვალა დანიის დაზვერვაზე ზედამხედველობის

²⁸ Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – update 2023, EU Agency for Fundamental Rights, 2023, 46.

საბჭოს (The Danish Intelligence Oversight Board, TET), დამოუკიდებელი ინსტიტუტის შექმნა.²⁹ დანიის უსაფრთხოების ინსტიტუტების ფარული საქმიანობის ავტორიზაცია სასამართლოს კომპეტენციაა, ხოლო სხვა საკითხების ზედამხედველობას საბჭო უზრუნველყოფს.³⁰

დანიის დაზვერვაზე ზედამხედველობის საბჭო 5 წევრისგან შედგება. საბჭოს 4 წევრს თავდაცვის მინისტრთან და პარლამენტის დაზვერვის სამსახურების კომიტეტთან კონსულტაციით შეარჩევს და ნიშნავს დანიის იუსტიციის მინისტრი. საბჭოს თავმჯდომარე სავალდებულო წესით უნდა იყოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე, რომლის შერჩევა დანიის აღმოსავლეთის და დასავლეთის უმაღლესი სასამართლოების თავმჯდომარეების დისკრეციული უფლებამოსილებაა. სასამართლოების თავმჯდომარეების მიერ შერჩეულ კანდიდატს იუსტიციის მინისტრი ნიშნავს საბჭოს წევრის და თავმჯდომარის თანამდებობაზე.

საბჭო თვალყურს ადევნებს უსაფრთხოების ინსტიტუტების მიერ კომუნიკაციის ფარული მიყურადების, პერსონალური მონაცემების დაცვის და მონაცემების ანალიზის, გასაჯაროებისა და წაშლის პროცესს. საბჭოს მანდატს განეკუთვნება საჭარეო მგზავრთა შესახებ უსაფრთხოების ინსტიტუტების მიერ ინფორმაციის მოპოვების, შენახვის და დამუშავების პროცესის ზედამხედველობა.

დანიის დაზვერვაზე ზედამხედველობის საბჭოს აქვს საგამოძიებო კომპეტენცია და ფიზიკური ან იურიდიული პირის განცხადების საფუძველზე შეისწავლის უსაფრთხოების ინსტიტუტების მიერ ინფორმაციის მოპოვებისა და ფლობის კანონშესაბამისობას.

დანიის დაზვერვაზე ზედამხედველობის საბჭოს აქვს უფლება უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტებს მოსთხოვოს ინსტიტუტის გამგებლობაში არსებული ინფორმაციის წაშლა. საბჭოს ასევე აქვს უფლება უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტებს წარუდგინოს მოსაზრებები მათ საქმიანობაში გამოკვეთილ პრობლემებზე და გადაწყვეტის რეკომენდაციებით. საბჭოს მოსაზრებების თაობაზე ინფორმაცია ასევე მიეწოდება იუსტიციისა და თავდაცვის მინისტრებს. თუ უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტი არ დაეთანხმება საბჭოს მოსაზრებებს, ამის დასაბუთებას წარუდგენს საბჭოს და შესაბამისად, თავდაცვის ან იუსტიციის მინისტრს გადაწყვეტილების მისაღებად. თუ მინისტრიც არ გაიზიარებს საბჭოს მოსაზრებებს, საკითხი განსახილველად გადაინაცვლებს დანიის პარლამენტის დაზვერვის სამსახურების კომიტეტში.

ფინეთი

ფინეთის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების საქმიანობის ზედამხედველობის სისტემის რეფორმის შედეგია ერთი მხრივ პარლამენტში სპეციალური ფუნქციებით აღჭურვილი დაზვერვის ზედამხედველობის კომიტეტის (Tiedusteluvalvontavaliokunta, TiV)³¹ არსებობა, ხოლო მეორე მხრივ დამოუკიდებელი, დაზვერვის ომბუდსმენის ინსტიტუტის (Tiedusteluvalvontavaltuudetun, TVV)³² შექმნა.

დაზვერვის ზედამხედველობის კომიტეტი ზედამხედველობს სამოქალაქო და სამხედრო დაზვერვის ოპერაციებს, მიმდინარე ფარულ საქმიანობას, მიყურადების მიმდინარეობას და დასრულებულ ოპერაციებს.

²⁹ <<https://www.tet.dk/the-oversight-board/?lang=en>> [02.12.2024].

³⁰ Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – update 2023, EU Agency for Fundamental Rights, 2023, 39.

³¹ <<https://www.eduskunta.fi/EN/valiokunnat/tiedusteluvalvontavaliokunta/Pages/default.aspx?>> [02.12.2024].

³² <<https://tiedusteluvalvonta.fi/en/home>> [02.12.2024].

კომიტეტი ზედამხედველობს (ა) სადაზვერვო ოპერაციების სათანადო განხორციელებას და მიზანშეწონილობას, (ბ) აკონტროლებს და აფასებს სადაზვერვო ოპერაციების კონკრეტულ/მნიშვნელოვან სფეროებს, (გ) აკონტროლებს და ხელს უწყობს ადამიანის ძირითადი უფლებების ეფექტურ დაცვას სადაზვერვო ოპერაციებში, (დ) ამზადებს ანგარიშებს. კომიტეტი უზრუნველყოფს დაზვერვის ომბუდსმენის საზედამხედველო ფუნქციის ფარგლებში მომზადებული დასკვნებისა და ანგარიშების მომზადებასა და შესრულებას.

დაზვერვის ზედამხედველობის კომიტეტი შედგება ფინეთის პარლამენტის წევრთაგან და ჰყავს 11 მუდმივი და 2 შემცვლელი წევრი.

როდესაც პარლამენტის წევრს შესთავაზებენ დაზვერვის ზედამხედველობის კომიტეტის წევრად ან შემცვლელად არჩევას, ის სთხოვს მონაცემთა დაცვის ომბუდსმენს შეამოწმოს არსებობს თუ არა მის შესახებ ოპერატიული ინფორმაცია და ჩანაწერები ფინეთის უსაფრთხოების სადაზვერვო სამსახურის ოპერატიულ საინფორმაციო სისტემაში. მონაცემთა დაცვის ომბუდსმენი აცნობებს დეპუტატს, პარლამენტის წევრთა საპარლამენტო ჯგუფის თავმჯდომარეს და პარლამენტის გენერალურ მდივანს მის დასკვნებს საინფორმაციო სისტემაში პარლამენტის წევრის შესახებ მონაცემების არსებობის შესახებ. კანდიდატის არჩევის საკითხი გადაწყდება ამ ინფორმაციის მიღების შემდეგ.

უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების ფარული მიყურადების ავტორიზაცია სასამართლოს კომპეტენციას მიეკუთვნება, თუმცა ასეთი მიმდინარე საქმიანობისა და ოპერაციების ზედამხედველობა არის დამოუკიდებელი ინსტიტუტის – დაზვერვის ომბუდსმენის კომპეტენცია. დაზვერვის ომბუდსმენს პარლამენტის დაზვერვის ზედამხედველობის კომიტეტთან კონსულტაციით თანამდებობაზე 5 წლით ნიშნავს ფინეთის მთავრობა. ფინეთის მთავრობა პარლამენტის დაზვერვის ზედამხედველობის კომიტეტთან კონსულტაციით თანამდებობაზე ასევე ნიშნავს მთავარ სპეციალისტს, რომელიც არყოფნისას ცვლის ფინეთის დაზვერვის ომბუდსმენს.

დაზვერვის ომბუდსმენი ზედამხედველობს სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვების მეთოდებსა და ამ ინფორმაციის გამოყენების კანონიერებას, აგრეთვე და ფინეთის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების მიერ წარმართული სხვა სადაზვერვო ოპერაციების კანონიერებას.

საფრანგეთი

უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების საქმიანობაზე ზედამხედველობის რეფორმა საფრანგეთში 2007 წელს დაიწყო.³³

უსაფრთხოების სექტორის საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის მიზნით საფრანგეთის საკანონმდებლო ორგანომ 2007 წელს მიიღო კანონი და მის საფუძველზე პარლამენტში შეიქმნა პარლამენტის სადაზვერვო დელეგაცია (*Délégation Parlementaire au Renseignement, DPR*).³⁴ დელეგაცია შედგება პარლამენტის ორივე პალატის ოთხ-ოთხი წარმომადგენლისაგან, რომელთა შორის თანამდებობრივად შედიან პალატების შიდა უსაფრთხოებისა და თავდაცვის კომიტეტების თავმჯდომარეები. დელეგაციის დანარჩენ წევრებს დეპუ-

³³ Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – update 2023, EU Agency for Fundamental Rights, 2023, 19.

³⁴ <<https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/organes/delegations-comites-offices/delegation-renseignement>> [02.12.2024].

ტაქტაგან შეარჩევენ საფრანგეთის პარლამენტის პალატების პრეზიდენტები პლურალისტური წარმომადგენლობის პრინციპის გათვალისწინებით.

DPR უზრუნველყოფს საპარლამენტო ზედამხედველობას მთავრობის და უსაფრთხოების ინსტიტუტების საიდუმლო, ფარულ და სადაზვერვო საქმიანობაზე. ამასთან, DPR ზედამხედველობს უსაფრთხოების ინსტიტუტების მიმდინარე საკითხებს, საქმიანობას და საიდუმლო საქმიანობასთან დაკავშირებულ გამოწვევებს. DPR-ს მანდატში შედის დაზვერვისა და უსაფრთხოების ინსტიტუტების ბიუჯეტის აუდიტის უფლებამოსილება. DPR-ს აქვს უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების ნებისმიერ ინფორმაციაზე შეუზღუდავი წვდომა.

საფრანგეთის უსაფრთხოების ინსტიტუტების ფარულ საქმიანობაზე ზედამხედველობას სასამართლოსთან ერთად, ახორციელებს 2015 წლის კანონის საფუძველზე შექმნილი მთავრობისგან და პარლამენტისგან დამოუკიდებელი ინსტიტუტი, დაზვერვით ტექნიკაზე კონტროლის ეროვნული კომისია (*La Commission Nationale de Contrôle des Techniques de Renseignement, CNCTR*).³⁵ საფრანგეთში უსაფრთხოების ინსტიტუტების ფარულ მიყურადებას ზედამხედველობს სასამართლო, თუმცა მისი საჭიროების დასაბუთებისა და კანონიერების ზედამხედველობისთვის შექმნილია კომისია. კომისიის კონტროლი გულისხმობს ფარული მიყურადების წინასწარ (*ex ante*) შემოწმებას და ავტორიზაციას, თანხმობის მიცემას ინიციატორი აღმასრულებელი ინსტიტუტისთვის/სამინისტროსთვის. მხოლოდ ამის შემდგომ გადაეცემა საკითხი სასამართლოს, რომელიც თავის მხრივ ასევე ამოწმებს შუამდგომლობის კანონიერებას, დასაბუთებულობას და პროპორციულობას.

CNCTR კომისია ზედამხედველობს სადაზვერვო ინფორმაციის, ფარული მიყურადებით ინფორმაციის მოპოვებისა და გამოყენების კანონშესაბამისობას. იგი როგორც „სანდო მესამე მხარე“ უზრუნველყოფს სადაზვერვო საქმიანობის დემოკრატიულ და ნეიტრალურ კონტროლს. კომისია მის ანგარიშებს წარუდგენს საფრანგეთის პარლამენტს და აქვეყნებს საჯაროდ იმ ინფორმაციის გარდა, რომელიც შეეხება სადაზვერვო საქმიანობის მეთოდებს.

კომისია შედგება 9 წევრისაგან. კომისიის დამოუკიდებლობის, აგრეთვე საჯარო მმართველობის დაბალანსებულად წარმოდგენის უზრუნველსაყოფად კომისიის ორ-ორი წევრი შეირჩევა პარლამენტის პალატებიდან და ნიშნავს შესაბამისი პალატის პრეზიდენტის მიერ. კომისიის ორი წევრი შეირჩევა სახელმწიფო საბჭოს შემადგენლობიდან და ნიშნავს ვიცე-პრეზიდენტი. კომისიაში საფრანგეთის საკასაციო სასამართლოს 2 მოსამართლე ინიშნება პრეზიდენტის მიერ, ხოლო 1 წევრი, რომელიც უნდა იყოს კომუნიკაციების სპეციალისტი წევრად ინიშნება საფრანგეთის პრეზიდენტის მიერ ტელეკომუნიკაციების მარეგულირებელი ადმინისტრაციის პრეზიდენტის წარდგინებით.

კომისიის წევრები, გარდა პარლამენტის მიერ დანიშნული წევრებისა, ინიშნებიან 6 წლის ვადით. პარლამენტის წარგზავნილი CNCTR წევრების უფლებამოსილების ვადა კი შემოსაზღვრულია და მთავრდება მათი, როგორც პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების ვადის (5 წელი) გასვლასთან ერთად.

თუ სადაზვერვო ტექნიკის გამოყენებაზე ან ოპერაციაზე კომისიის უარყოფით დასკვნას არ დაეთანხმება შესაბამისი უსაფრთხოების ინსტიტუტი, საკითხი გადაინაცვლებს საფრანგეთის პრემიერ-მინისტრთან და თუ ისიც გაიზიარებს ინსტიტუტის პოზიციას, კომისია საკითხს საბოლოო გადაწყვეტილებისთვის გადასცემს საფრანგეთის სახელმწიფო საბ-

³⁵ <<https://www.cnctr.fr/en>> [02.12.2024].

ჭოს (მმართველობისას კანონის უზრუნველყოფაზე უფლებამოსილი უმაღლესი სახელმწიფო ინსტიტუტი), რომელსაც ადმინისტრაციული სასამართლოს კომპეტენციაც აქვს.

ბელგია

უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტებზე ზედამხედველობის რეფორმის პროცესში ბელგიამ საინტერესო და ეფექტურად მოქმედი სისტემა შექმნა.³⁶

უსაფრთხოების სექტორზე საპარლამენტო ზედამხედველობას ახორციელებს პარლამენტის ქვედა პალატის დაზვერვის მონიტორინგის კომიტეტი. ბელგიის პარლამენტის ქვედა პალატის დაზვერვაზე მონიტორინგის კომიტეტის მანდატში უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების საქმიანობაზე ზოგად ზედამხედველობასთან ერთად შესულია უსაფრთხოების სექტორზე დამოუკიდებელი, კვაზისასამართლო და საგამოძიებო ფუნქციის მქონე, სადაზვერვო სააგენტოებზე ზედამხედველობის მუდმივმოქმედი კომიტეტის, იგივე მუდმივმოქმედი პირველი კომიტეტის (*Vast Comité van Toezicht op de inlichtingen-en veiligheidsdiensten*) ანგარიშების განხილვა და გადაწყვეტილებების მიღება პოლიტიკის ან საკანონმდებლო საკითხებზე.³⁷

ბელგიის უსაფრთხოების სექტორის ინსტიტუტების საქმიანობაზე ზედამხედველობის მთავარი ინსტიტუტი არის მუდმივმოქმედი პირველი კომიტეტი. პირველი კომიტეტი არის დამოუკიდებელი და შედგება 3 წევრისაგან, რომლებიც პარლამენტის მიერ შეირჩევა 6 წლის ვადით. მნიშვნელოვანია, რომ პირველი კომიტეტის თავმჯდომარე უნდა იყოს მოსამართლე. კომიტეტის საქმიანობას ორგანიზაციულად უზრუნველყოფს სამდივნო, აპარატი და საგამოძიებო სამსახური.

პირველ კომიტეტს აქვს სრული და შეუზღუდავი ნვდომა უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობის, ოპერაციების ან მათთან დაკავშირებულ ნებისმიერ ინფორმაციაზე. კომიტეტი ასრულებს სააპელაციო ინსტანციის ფუნქციას სახელმწიფო საიდუმლოებასთან დაშვების და შემონგების საკითხებზე მიღებული გადაწყვეტილებების გასაჩივრებისას.³⁸

უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობის და ოპერაციების საერთო ზედამხედველობის გარდა, კომიტეტის უფლებამოსილებაში შედის უსაფრთხოების ინსტიტუტების მიერ წარმოებული ფარულ მიყურადების ავტორიზაციის გაცემა. ამ ნაწილში კომიტეტი აღჭურვილია იგივე უფლებამოსილებებით რაც სხვა ქვეყნებში აქვს სასამართლოებს. ამასთან, კომიტეტი უფლებამოსილია შეუსაბამობის დადგენის შემთხვევაში შეაჩეროს უსაფრთხოების ინსტიტუტის მიერ ოპერაცია ან საქმიანობის მეთოდები, რომლებიც გამოიყენება ოპერაციისას.

პირველი კომიტეტის საგამოძიებო ფუნქცია 2 მიმართულებას მოიცავს: უსაფრთხოების ინსტიტუტის საქმიანობის და გადაწყვეტილების გამოძიება და სასამართლოს დავალებით უსაფრთხოების ინსტიტუტის თანამშრომლის სისხლისსამართლებრივი დევნა. უსაფრთხოების ინსტიტუტის საქმიანობის და გადაწყვეტილების გამოძიება შესაძლებელია დაინყოს თავად კომიტეტის, პარლამენტის, მინისტრის ან საჯარო დაწესებულების ინიციატივით ან მოქალაქის საჩივრის საფუძველზე.

³⁶ Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – update 2023, EU Agency for Fundamental Rights, 2023, 25.

³⁷ <<https://www.comiteri.be/index.php/en/standing-committee-i/role>> [02.12.2024].

³⁸ Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU. Volume I: Member States' legal frameworks, 2017, 40-43.

4. საქართველოს უსაფრთხოების ინსტიტუტებზე საპარლამენტო ზედამხედველობის არსებული სისტემის ეფექტურობის ანალიზი და რეფორმის საჭიროების დასაბუთება

მთავრობის საიდუმლო საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის ეფექტურობისთვის მნიშვნელოვანია საკითხზე საჯარო მსჯელობა და დებატები პარლამენტში წარმოდგენილ სხვადასხვა ჯგუფებს შორის. პარლამენტში საკომიტეტო თუ პლენარულ სხდომაზე დებატები, როგორც წესი, საჯარო სხდომაზე წარმართება, რასაც შედეგად მოსდევს პარლამენტის რეზოლუციის, რეკომენდაციის ან დადგენილების მიღება.³⁹

საქართველოს პარლამენტში მთავრობის საიდუმლო საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის პროცესში ინფორმირებული დებატების წარმოება შეზღუდულია, რადგანაც პარლამენტის წევრებს არ აქვთ დაშვება და წვდომა სახელმწიფო საიდუმლოებასთან⁴⁰, ხოლო პარლამენტში დაბარებულ აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენელს აქვს ასეთი დაშვება და მან სხდომაზე დამსწრე პარლამენტის წევრებს უნდა ესაუბროს საიდუმლო ინფორმაციის შემცველ საკითხებზე.

ამდენად, რომც დაიხუროს საპარლამენტო ჯგუფის, კომიტეტის ან პლენარული სხდომა, სხდომაზე დამსწრე პარლამენტის წევრებს თუ არ ექნებათ საიდუმლოებასთან დაშვება, ვერ მიიღებენ საჭირო ინფორმაციას დაბარებული მთავრობის წარმომადგენლისაგან, რაც თავის მხრივ შეუძლებელს ხდის საპარლამენტო რეკომენდაციისა თუ რეზოლუციის მიღებას, ანგარიშების განხილვას და პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებული თანამდებობის პირის პასუხისმგებლობის საკითხზე მსჯელობას.

მთავრობის საიდუმლო საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მთავრობისთვის სახელმწიფო საიდუმლოების სამართლებრივი მოწესრიგების უფლებამოსილების მინიჭებას, დელეგირებას. ეს საკითხი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მთავრობის საიდუმლო საქმიანობაზე რეალური და ეფექტური საპარლამენტო ზედამხედველობისთვის. მთავრობას არ უნდა ჰქონდეს საშუალება პარლამენტის წევრის სახელმწიფო საიდუმლოებასთან დაშვების საკითხი გადაწყვიტოს დასაბუთების გარეშე და რაც მთავარია ამაზე ანგარიშვალდებული არ იყოს საქართველოს პარლამენტის თუ სასამართლოს წინაშე.

საქართველოს პარლამენტს მთავრობის საიდუმლო საქმიანობაზე ზედამხედველობა რამდენიმე მექანიზმით ხორციელდება: ნორმატიული აქტების აღსრულების კონტროლი, კანონქვემდებარე აქტების კანონმდებლობასთან შემოწმება, პოლიტიკური დებატები, ინტერპელაცია, მინისტრის საათი და თემატური მოკვლევა.

ნორმატიული აქტების აღსრულების კონტროლი პარლამენტის შესაბამისი პროფილური კომიტეტის კომპეტენციას განეკუთვნება. პარლამენტის კომიტეტი ამ ფუნქციის შესრულებისთვის თვალყურს ადევნებს პარლამენტის მიღებული აქტების (საკანონმდებლო აქტები, კანონები) აღსრულების მდგომარეობას და გამოკვეთს პრობლემებს. პარლამენტის მიერ მიღებული კანონის აღსრულების თაობაზე კომიტეტის მიერ მომზადებული დასკვნა შეიძლება

³⁹ Schierkolk N.Y., *Parliamentary Access to Classified Information*, Geneva, 2018, 19-25.

⁴⁰ საქართველოს კანონი „სახელმწიფო საიდუმლოების შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 12/03/2015, მუხლი 20, საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 14/12/2018, მუხლი 157.

გახდეს პარლამენტის პლენარული სხდომაზე განხილვის საგანი, რომელსაც მოჰყვება პარლამენტის დადგენილების მიღება. ამასთან, დარღვევის მასშტაბის გათვალისწინებით შესაძლებელია ნორმატიული აქტის აღსრულების კონტროლის პროცესი გადაიზარდოს აღმასრულებელი ხელისუფლების თანამდებობის პირთა პასუხისმგებლობის განხილვის პროცედურაში.

ნორმატიული აქტის აღსრულების კონტროლისაგან განსხვავებით, კანონმქვემდებარე აქტების კანონშესაბამისობის შესწავლის მექანიზმი უფლებამოსილებით აღჭურვავს პარლამენტის პროფილურ კომიტეტს და არ არის საჭირო პარლამენტის პლენარულ სხდომაზე საკითხის განხილვა. მთავრობის საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობისთვის ეს მექანიზმი მეტად მოქნილი და ეფექტურია, ვიდრე ნორმატიული აქტების აღსრულების კონტროლი, რადგან გადაწყვეტილებას (დავალების ან რეკომენდაციის ფორმით) იღებს კომიტეტი.

მთავრობის საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის განსაკუთრებული მექანიზმი არის ინტერპელაცია. ინტერპელაციის დროს პარლამენტის წევრები შეკითხვით მიმართავენ პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებულ მთავრობას ან თანამდებობის პირებს და ეს უკანასკნელნი ვალდებული არიან კითხვაზე პასუხები წარადგინონ წერილობითი ფორმითაც. ამასთან, ინტერპელაციის მექანიზმის განუყოფელი კომპონენტი არის პარლამენტის პლენარულ სხდომაზე საკითხის განხილვა დებატების ფორმატში, როგორც წესი ღია სხდომაზე. მთავრობის საიდუმლო საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის ამ მექანიზმის ეფექტურობა დამოკიდებულია ერთი მხრივ საიდუმლო ინფორმაციაზე პარლამენტის წევრთა წვდომაზე, ხოლო მეორე მხრივ საპარლამენტო დებატებისას საიდუმლო ინფორმაციის მინოდებაზე და ინფორმირებული დებატების წარმოების შესაძლებლობაზე.

ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციის (NATO) წევრი სახელმწიფოების აბსოლუტურ უმრავლესობაში პარლამენტის წევრებს აქვთ შეუზღუდავი წვდომა საიდუმლო ინფორმაციასთან და ამ უფლების რეალიზაცია არ არის დამოკიდებული პარლამენტის ზედამხედველობას დაქვემდებარებული აღმასრულებელი ხელისუფლების რომელიმე დანესებულების გადაწყვეტილებაზე. პარლამენტის წევრთა საიდუმლოებასთან წვდომა დამოკიდებულია მათ სტატუსთან, მაღალ ლეგიტიმაციასთან და დაკავებულ თანამდებობასთან. ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციის (NATO) წევრ 7 სახელმწიფოში საიდუმლოებასთან წვდომა აქვთ პარლამენტის იმ წევრებს, რომლებიც გაერთიანებულნი არიან სპეციალურ ან პროფილურ კომიტეტებში ან უკავიათ საპარლამენტო თანამდებობები.⁴¹

დემოკრატიულ სახელმწიფოებში სწორედ ხალხის ნდობით აღჭურვილი პოლიტიკოსების, პარლამენტის წევრების საიდუმლოებასთან წვდომა უზრუნველყოფს უსაფრთხოების სისტემის დემოკრატიულ მართვას, ეფექტურ საპარლამენტო ზედამხედველობას და უსაფრთხოების სექტორის ანგარიშვალდებულებას.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, უსაფრთხოების სფეროში მთავრობის საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის სისტემის ეფექტურობის გაზრდა შესაძლებელია ფართო კონსენსუსზე დაფუძნებული რეფორმით, რაც მოიცავს:

- პარლამენტის მიერ საკანონმდებლო აქტის მიღებას რომელიც იქნება ჩარჩო უსაფრთხოების სისტემის ანგარიშვალდებულებისა და ზედამხედველობისთვის,
- პარლამენტის წევრთა სახელმწიფო საიდუმლოებასთან დაშვების სიტემის შეცვლას და სპეცსამსახურების დაუსაბუთებელ ნებაზე დამოკიდებულების გაუქმებას,

⁴¹ Schierkolk N.Y., *Parliamentary Access to Classified Information*, Geneva, 2018, 19-23.

- უსაფრთხოების ინსტიტუტების საპარლამენტო მოხსენებების ფორმატის და შინაარსის ჩარჩოს განსაზღვრას პარლამენტის მიერ, ყოველწლიურად ან ერთი კანონით დადგენილი სტანდარტით,
- უსაფრთხოების ინსტიტუტების საიდუმლო სამართლებრივი აქტების პროექტების წარდგენას პარლამენტის ნდობის ჯგუფისთვის და ამოქმედებას მხოლოდ დადებითი დასკვნის გაცემით,
- პარლამენტის ნდობის ჯგუფის ფორმირებასა და საქმიანობაზე პარტიული გავლენის შემცირებას. პარლამენტის ნდობის ჯგუფში წარმომადგენელი უნდა ჰყავდეს პარლამენტში წარმოდგენილ ყველა დაინტერესებულ პოლიტიკურ ჯგუფს, რომელიც იკისრებს სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვის ვალდებულებას. ამასთან, ნდობის ჯგუფის წევრების უფლებამოსილების (ინფორმაციის გამოთხოვა და მიღება, საკითხების განსახილველად ინიცირება და განხილვა) განხორციელება არ უნდა იყოს დამოკიდებული უმრავლესობის გადაწყვეტილებაზე,
- საქართველოს პარლამენტის სპეციალური მომხსენებლის ინსტიტუტის შექმნას, რომლის კომპეტენცია იქნება უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობაზე ზედამხედველობა, სახელმწიფო საიდუმლოების კანონმდებლობის შესრულების კონტროლი და უსაფრთხოების ინსტიტუტების საპარლამენტო ანგარიშებზე და მოხსენებებზე ალტერნატიული მოხსენებების წარდგენა პარლამენტისთვის (კომიტეტი, ფრაქცია, უმრავლესობა და უმცირესობა). სპეციალური მომხსენებლის მანდატში უნდა შევიდეს ინსტიტუტების ფარული საქმიანობისა და ადამიანის უფლებებისა და კანონმდებლობის დაცვის ზედამხედველობა. სპეციალური მომხსენებლის დამოუკიდებლობის გარანტირებისთვის, მისი თანამდებობაზე განწესება უნდა მოხდეს ფართო კონსენსუსით (მაღალი ქვორუმი, ოპოზიციის მინიმალური რაოდენობის მხარდაჭერის სავალდებულო პირობით), მისი უფლებამოსილების ვადა აღემატებოდეს პარლამენტის უფლებამოსილების ვადას და რეკომენდაციები შესასრულებლად იყოს ყველა ინსტიტუტისთვის.
- უსაფრთხოების ყოველწლიური კონფერენციის შექმნა-დაფუძნებას კანონით. კონფერენცია იქნება უსაფრთხოების სისტემის ანგარიშვალდებულებისა და საიდუმლო საქმიანობაზე ზედამხედველობის მექანიზმი/ფორმატი, რომელშიც პარლამენტის, ყველა კონსტიტუციური ინსტიტუტის და ყველა პროფილური სამთავრობო ინსტიტუტის, პარლამენტის სპეციალური მომხსენებლის, დაინტერესებული აკადემიური, მედია თუ არა-სამთავრობო ინსტიტუტების წარმომადგენლები წარადგენენ განუყოფელი საქმიანობისა და გამონწვევების ანგარიშებს.

5. ეროვნული უსაფრთხოების სისტემის სამთავრობო ინსტიტუტების ანგარიშვალდებულების და მათი საქმიანობის კონტროლის მოქმედი სისტემის ეფექტურობის ანალიზი და რეფორმის საჭიროების დასაბუთება

ეროვნული უსაფრთხოების ინსტიტუტის მანდატში საგამოძიებო, ოპერატიულ-სამძებრო, ოპერატიულ-ტექნიკური, კონტრდაზვერვითი თუ საპოლიციო ფუნქციების კონცენტრაცია შეუძლებელს ხდის მის ეფექტურ ზედამხედველობას. დასახელებული ფუნქციები არსებითად განსხვავდება ერთმანეთისგან როგორც ამოცანების და ლეგიტიმური მიზნების, ასევე საქმიანობის მეთოდებით. აღნიშნული კი ამ ინსტიტუტის მიერ წარმართული საქმიანობის

გამიჯვნას უკიდურესად ართულებს. თავის მხრივ, საქმიანობის გამიჯვნის სირთულე არაეფექტურს ან შეუძლებელს ხდის საქმიანობაზე ზედამხედველობას, საპროკურორო თუ სასამართლო კონტროლს.

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოში ფარული საქმიანობის მნიშვნელოვანი ნაწილის ტექნიკური უზრუნველყოფისთვის კანონით ჩამოყალიბებულია ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტო⁴² და ყველა ფარული საქმიანობის განმახორციელებელი უსაფრთხოების ინსტიტუტი სააგენტოს მომსახურებას იყენებს, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ფარული საქმიანობის სასამართლო კონტროლი, არამედ სააგენტოს დამოუკიდებლობის, ნეიტრალიტეტისა და ობიექტურობის უზრუნველყოფა.

ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტოს საქმიანობაზე და სააგენტოს უფროსის გადანყვეტილებებზე გავლენის საშუალება აქვს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის უფროსს. გასათვალისწინებელია, რომ სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური არის საგამოძიებო, ოპერატიულ-სამძებრო და კონტრდაზვერვითი საქმიანობის განმახორციელებელი ინსტიტუტი და ასეთი ინსტიტუტის მიერ ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტოს კონტროლი ამ უკანასკნელის დამოუკიდებლობას არსებითად ამცირებს.⁴³

ფარული საქმიანობის ზედამხედველობის სისტემის საკითხები სხვადასხვა დროს იყო საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მსჯელობის საგანი. ერთ-ერთი საკითხი, რომელსაც შეეხება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ დადგენილი სტანდარტი შეეხება ფარული საქმიანობის ფუნქციის განმახორციელებელი დაწესებულების მაღალი დამოუკიდებლობის ხარისხს უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტებისგან. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეთა მოსაზრებით ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტოს დამოუკიდებლობა არ არის საკმარისად უზრუნველყოფილი და სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურს აქვს სხვადასხვა საკანონმდებლო აქტით გათვალისწინებული მექანიზმები სააგენტოს და მისი საქმიანობის თუ გადანყვეტილებების კონტროლისთვის.⁴⁴

საქართველოს უსაფრთხოების ინსტიტუტების ფარული საქმიანობის მიმდინარეობისას პროკურატურასაც არ აქვს ეფექტური ზედამხედველობის შესაძლებლობა. პროკურატურა გასცემს მხოლოდ დავალებას და იღებს ფარული საქმიანობის შედეგების ამსახველ ოქმს, მას პროცესზე ზედამხედველობის კომპეტენცია და მექანიზმები არ აქვს. ეს გარემოება დაადასტურა პროკურატურის წარმომადგენელმა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის⁴⁵ განხილვისას. საყურადღებოა, რომ კონტრდაზვერვითი საქმიანობის ფარგლებში წარმართული ფარული საქმიანობა ფარული საგამოძიებო საქმიანობისაგან განსხვავებულია და ხასიათდება ეფექტური ზედამხედველობის უფრო დაბალი ხარისხით.

⁴² საქართველოს კანონი „საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – საქართველოს ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტოს შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 22/03/2017, მუხლი 12.

⁴³ საქართველოს კანონი „საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 08/07/2015, მუხლი 19, 29.

⁴⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 14 აპრილის N1/1/625,640 გადანყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი ბურჯანაძე, ლიკა საჯაია, გიორგი გოცირიძე, თათია ქინქლაძე, გიორგი ჩიტიძე, ლაშა ტულუში, ზვიად ქორიძე, ააიპ „ფონდი ღია საზოგადოება საქართველო“, ააიპ „საერთაშორისო გამჭვირვალობა – საქართველო“, ააიპ „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“, ააიპ „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება“ და ააიპ „ადამიანის უფლებათა ცენტრი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-33,41,65,96

⁴⁵ საქართველოს სახალხო დამცველის სარჩელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქმე #1630.

ადამიანის უფლებათა დარღვევის საფრთხე ფარული საქმიანობის ექს-ანტე და ექს-პოსტ ზედამხედველობის შორის პერიოდში არსებობს. ავტორიზებული ფარული საქმიანობის დაწყებიდან დასრულებამდე პერიოდი ანუ ფარული საქმიანობის მიმდინარეობა და დასრულების შემდეგ მიღებული მონაცემების დამუშავება-გამოყენების პროცესი ის სისუსტეებია, რომელთა ეფექტური მეთვალყურეობისთვის გარე საზედამხედველო მექანიზმების გარდა მნიშვნელოვანია შიდა კონტროლის ეფექტური მექანიზმების განვითარება, რადგან შიდა კონტროლის სტრუქტურა საქმიანობას და შემონმებას წარმართავს შერჩევით და არა ფარული საქმიანობის მიმდინარეობის პარალელურად.

აღნიშნული პრობლემების გამო ფარული საქმიანობისას ადამიანის უფლებების დარღვევის რისკების წყარო შეიძლება იყოს იმავე ინსტიტუტის მოსამსახურე, რომელიც ჩართულია ან შეხება ან ინფორმაცია აქვს როგორც ფარული საქმიანობის, ასევე რისკებისა და დარღვევების ფაქტების შესახებ.

უსაფრთხოების ინსტიტუტების მიერ წარმართული ფარული საქმიანობა სახელმწიფო საიდუმლოებას განეკუთვნება. უსაფრთხოების ინსტიტუტის თანამშრომელი, რომელსაც შესაძლებელია ჰქონდეს დარღვევის ან გადაცდომის ფაქტების შესახებ ინფორმაცია შეზღუდულია და ვერ გასცემს ინფორმაციას, იმის შიშით, რომ შესაძლებელია დადგეს სახელმწიფო საიდუმლოების გამჟღავნებისთვის მისი პასუხისმგებლობის საკითხი. ამ საფრთხის რეალური საფუძვლის მაგალითს წარმოადგენს პირდაპირი ჩანაწერი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“ კანონში. ამდენად, უსაფრთხოების ინსტიტუტში მამხილებლის დაცვის გარანტიები არ არსებობს.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, ეროვნული უსაფრთხოების სისტემის სამთავრობო ინსტიტუტების ანგარიშვალდებულების და მათი საქმიანობის კონტროლის სისტემის ეფექტურობის გაზრდა შესაძლებელია რეფორმით, რაც მოიცავს:

- ფარული საქმიანობის განმახორციელებელი ინსტიტუტებისგან გამოძიების ფუნქციის გამოყოფას და ეფექტურ საპროკურორო და სასამართლო კონტროლს დაქვემდებარებულ საგამოძიებო ინსტიტუტად ჩამოყალიბებას. საქართველოში არსებული განსხვავებული მნიშვნელობის და სტანდარტის 3 ფარული საქმიანობიდან (გამოძიება, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება და სადაზვერვო, ოპერატიულ-ტექნიკური ღონისძიება) სასამართლო თუ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის ზედამხედველობას უქვემდებარებს მხოლოდ საგამოძიებო ან ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებებს.
- ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტოს ტექნიკური უზრუნველყოფის ფუნქციის მატარებელ დამუკიდებელ და ანგარიშვალდებულ ინსტიტუტად რეფორმირება. სააგენტოს უნდა ჰყავდეს ზედამხედველი საბჭო, რომლის წევრთა შერჩევას წარმართავს პოლიტიკური ინსტიტუტებისგან დამოუკიდებელი კომისია. საბჭოს მთავარი ფუნქცია უნდა იყოს სააგენტოს გადაწყვეტილებების და საქმიანობის კანონიერებისა და ადამიანის უფლებების სტანდარტების დაცვაზე ზედამხედველობა, აგრეთვე სააგენტოს ხელმძღვანელების პერიოდული ანგარიშების მოსმენა, რომელსაც შეიძლება მოჰყვეს სააგენტოს ხელმძღვანელობის პასუხისმგებლობის საკითხის დაყენება. ამასთან, დარღვევის გამოვლენის შემთხვევაში საბჭოს უნდა შეეძლოს საქმიანობის/ღონისძიების შეჩერება და მისი კანონიერების შესამოწმებლად სასამართლოსათვის მიმართვის უფლება.
- მამხილებლის ინსტიტუტის ეფექტურობის გაზრდა ფარული მოქმედებებისას ადამიანის უფლებათა დარღვევის პრევენციის და აღკვეთის უზრუნველყოფისთვის. კონ-

ტრდაზვერვითი თუ ოპერატიულ-სამძებრო უფლებამოსილებით აღჭურვილი ფარული საქმიანობის განმახორციელებელი ინსტიტუტების თანამშრომლებს აკისრიათ სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვის ვალდებულება, რომლის დაუცველობა იწვევს სხვადასხვა მძიმე პასუხისმგებლობას. საჭიროა მამხილებლის დაცვის და პასუხისმგებლობის სისტემის გაძლიერება.

6. დამოუკიდებელი ინსტიტუტების მიერ ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტების საქმიანობის კონტროლის მოქმედი სისტემის ეფექტურობის ანალიზი და რეფორმის საჭიროების დასაბუთება

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობასა და გადამწყვეტილებების დამოუკიდებელ, არაპოლიტიკურ ზედამხედველობას ახორციელებენ კონსტიტუციური (საკონსტიტუციო სასამართლო, საერთო სასამართლოები, სახალხო დამცველი, აუდიტის სამსახური) და პარლამენტის მიერ შექმნილი (პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორი, სპეციალური საგამოძიებო სამსახური) ინსტიტუტები.

ფარული საქმიანობის წინასწარი და დასრულების შემდგომი კონტროლის ფუნქცია თავმოყრილია სასამართლოს სისტემაში. ამასთან, განსხვავებულია სასამართლოს კომპეტენცია და შესაძლებლობები ფარული საგამოძიებო მოქმედებების და კონტრდაზვერვითი ფარული მოქმედებების კონტროლის სფეროში.

ფარული საგამოძიებო და ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებების სასამართლო კონტროლი პირველი ინსტანციის სასამართლოების მანდატს მიეკუთვნება, ხოლო კონტრდაზვერვითი ფარული მოქმედებების კონტროლი არის საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კომპეტენცია.

ფარული საგამოძიებო თუ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების მიზნები ასევე განსხვავდება კონტრდაზვერვითი ღონისძიებების მიზნებისგან. პირველის მიზნები არის დანაშაულის პრევენცია, რეაგირება და დამნაშავეთა პასუხისმგებებაში მიცემის უზრუნველყოფა, ხოლო კონტრდაზვერვითი საქმიანობის მიზანი არის უცხო სახელმწიფოთა სადაზვერვო საქმიანობიდან მომდინარე სახელმწიფო საფრთხეების გამოვლენა და აღკვეთა. როგორც შეგვიძლია დავინახოთ კონტრდაზვერვითი საქმიანობის შედეგების დიდი ნაწილი ვერ ჰპოვებს გაგრძელებას კრიმინალურ მართლმსაჯულებაში, რაც ნიშნავს, რომ მცირეა ექს-პოტს სასამართლო კონტროლიც. მიუხედავად ამისა, შესაძლოა კონტრდაზვერვითი ფუნქციით აღჭურვილი ინსტიტუტის გამგებლობაში იყო ინფორმაცია, რომელიც არ არის დაქვემდებარებული ეფექტურ სისტემურ კონტროლს.

სახელმწიფო საიდუმლოების დამუშავების წესები დგინდება საქართველოს მთავრობის მიერ და საჯარო თუ კერძო დაწესებულებებში ამ წესების დაცვის კონტროლის უფლებამოსილება აქვს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურს. პერსონალური მონაცემები შესაძლოა წარმოადგენდეს სახელმწიფო საიდუმლოებას. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახური ინსტიტუციურად არ მონაწილეობს სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი ინფორმაციის დამუშავების სისტემის რეგულაციების შემუშავებაში და არ აქვს ამ საკითხზე რეკომენდაციების გაცემის მანდატი, მაშინ როდესაც ამ რეგულაციებისა და სტანდარტების შემუშავებაში მონაწილეობენ უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტიტუტები. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურს არც ამ ინფორმაციის დამუშავების კონტროლი შეუძლია, რაც უსაფ-

რობების ინსტიტუტების საქმიანობის ამ ნაწილს ეფექტური გარე ზედამხედველობის გარეშე ტოვებს.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, ეროვნული უსაფრთხოების დაწესებულებების საქმიანობაზე დამოუკიდებელი ინსტიტუტების კონტროლის სისტემის ეფექტურობის გაძლიერება შესაძლებელია რეფორმით, რაც მოიცავს:

- კონტრდაზვერვითი ფარული საქმიანობისას წინასწარი (*ex-ante*) კონტროლის კვაზისა-სამართლო, პროფესიული ინსტიტუტის (მაგ.: დაზვერვის ზედამხედველობის დამოუკიდებელი კომისია) შექმნა საკანონმდებლო აქტით. კომისიის კომპეტენციად განისაზღვრება ფარული საქმიანობის ნებართვის გაცემა, მისი მიმდინარეობისას ადამიანის უფლებებისა და კანონმდებლობის დაცვის კონტროლი. კომისია ნებართვის გაცემის საკითხს განიხილავს მხოლოდ ინიციატორი უსაფრთხოების ინსტიტუტის ხელმძღვანელის დასაბუთებული შუამდგომლობით. ჩვენი წარმოდგენით კომისია შედგება 5 წევრისგან, რომელთაგან 2 უნდა იყოს მოსამართლე. წევრთა შერჩევა-განწესებას უზრუნველყოფს დამოუკიდებელი და მრავალსაფეხურიანი პროცედურებით შექმნილი კომისია საჯარო კონკურსის საფუძველზე. კომისიის წევრი მოსამართლეები არ მონაწილეობენ ფარული საქმიანობის ავტორიზაციის პროცესში და მათი კომპეტენცია არის გაცემული ნებართვის საფუძველზე მიმდინარე ფარული საქმიანობის შემონმება, შეჩერება ან შეწყვეტა ადამიანის უფლებათა და ავტორიზაციის პირობების დარღვევის შემთხვევაში. კომისიის წევრთა შერჩევის მექანიზმისთვის შესაძლებელია გამოყენებულ იყოს მოქმედი კანონით⁴⁶ გათვალისწინებული კომისიის ფორმირების ანალოგია, ფორმირება ფართო საზოგადოებრივი ჩართულობით და მონაწილეობით. მნიშვნელოვანია, რომ კომისიამ და სასამართლომ პროაქტიულად გამოაქვეყნოს როგორც ფარული საგამოძიებო მოქმედებების, ასევე კონტრდაზვერვითი საქმიანობის ფარგლებში წარმართული ფარული მოქმედებების სტატისტიკური მონაცემები.
- სასამართლოს დარჩება ფარულ საქმიანობაზე (საგამოძიებო, ოპერატიულ-სამძებრო, ოპერატიულ-ტექნიკური) ზედამხედველობის კომპეტენცია. სადაზვერვო ოპერატიულ-ტექნიკურ საქმიანობასთან მიმართებაში სასამართლო დარჩება საქმიანობის დასრულების შემდგომი, *ex-post* ზედამხედველობის ინსტიტუტად, რომელიც გააკონტროლებს საქმიანობის შედეგების გამოყენების კანონიერებას და ადამიანის უფლებების დაცვას. სასამართლოს მანდატი გავრცელდება ინფორმაციის არსებობის მთელ პერიოდზე. ინსტიტუციურად ეს კომპეტენცია შეიძლება ჰქონდეს საქართველოს უზენაეს სასამართლოს ან მეორე ინსტანციის სასამართლოების წარმომადგენლებს, რომელთაც განსახილველი საქმეები გაუნაწილდება შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით. ამასთან, სასამართლოში უნდა შექმნას პროფესიული კვალიფიკაციის მქონე სპეციალისტებით შექმნილი სპეციალური აპარატი. უსაფრთხოების ინსტიტუტისთვის სავალდებულო იქნება პერიოდული ანგარიშების წარდგენა მოსამართლისთვის და მოსამართლეს ექნება უშუალოდ, აპარატის ან პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსტიტუტის წარმომადგენელთა მეშვეობით (დავალებით მონვეული სპეციალისტი) არაგეგმიური შემონმებების ადგილზე

⁴⁶ საქართველოს კანონი „ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში კონფლიქტის შედეგად საქართველოს ტერიტორიაზე დაზარალებულთა ქონებრივი რესტიტუციისა და კომპენსაციის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 29/12/2006 <<https://matsne.gov.ge/document/view/23050?publication=4>>, [02.12.2024].

ჩატარება. დარღვევის გამოვლენის შემთხვევაში მოსამართლე უფლებამოსილი უნდა იყოს მიიღოს გადაწყვეტილება დარღვევის აღმოფხვრისა და დამრღვევის პასუხისმგებლობის თაობაზე. ამასთან, სასამართლო გამოაქვეყნებს როგორც ფარული საგამომიებო მოქმედებების, ასევე კონტრდაზვერვითი საქმიანობის ფარგლებში წარმართული ფარული მოქმედებების სტატისტიკურ მონაცემებს.

- პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორის ინსტიტუციური გაძლიერება. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ინსპექტორი როგორც მონაცემთა დამუშავების ერთიანი სტანდარტების დანერგვისა და ზედამხედველობის პროფესიულ ინსტიტუტს უნდა ჰქონდეს სახელმწიფო საიდუმლოებისთვის ინფორმაციის მიკუთვნება-დამუშავების სტანდარტების შემუშავებასა და დაცვაზე ზედამხედველობის უფლებამოსილება.

7. დასკვნა

სახელმწიფოს და საზოგადოების სტაბილურ განვითარებას უსაფრთხოების ინსტიტუტები უზრუნველყოფენ. უსაფრთხოების ინსტიტუტების საქმიანობის დიდი ნაწილი არ არის საჯარო. ამასთანავე, ამ ინსტიტუტებს აქვთ შესაძლებლობა ჰქონდეთ წვდომა პერსონალურ მონაცემებზე. უსაფრთხოების ინსტიტუტების ფარული საქმიანობა და პერსონალურ მონაცემებზე წვდომა წარმოადგენს რისკს დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების დაცვისთვის. სწორედ ამიტომ, მნიშვნელოვანია უსაფრთხოების ინსტიტუტების ანგარიშვალდებულების, აგრეთვე მათ საქმიანობაზე ზედამხედველობის სისტემის მნიშვნელობის ახლებურად გააზრება და რეფორმა.

უსაფრთხოების სექტორზე დემოკრატიული ზედამხედველობის ეფექტურობა მიიღწევა ძლიერი საპარლამენტო, სამთავრობო და დამოუკიდებელი ზედამხედველობის ერთიანი და ერთობლივად მოქმედი მექანიზმით. ამასთან, პოლიტიკურად თუ უწყებრივად მიუკერძოებელი გადაწყვეტილებების მისაღებად მნიშვნელოვანია უსაფრთხოების სექტორის ზედამხედველობისა და კონტროლის ახალი ინსტიტუტებისა და ფორმატების შექმნა საპარლამენტო და სამთავრობო დონეებზე, აგრეთვე დამოუკიდებელი ინსტიტუტების გაძლიერება და ახალი საზედამხედველო მექანიზმების შექმნა. დემოკრატიული სტანდარტების შესაბამისად მოქმედ და ანგარიშვალდებულ უსაფრთხოების სექტორს შეუძლია საზოგადოების სტაბილურობისა და განვითარების უზრუნველყოფა და თავად არ იქცევა საფრთხედ დემოკრატიისთვის.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 16/01/2012.
2. საქართველოს კანონი „სახელმწიფო საიდუმლოების შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 12/03/2015.
3. საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 14/12/2018.
4. საქართველოს კანონი „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 30/04/1999.
5. საქართველოს კანონი „კონტრდაზვერვითი საქმიანობის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 11/11/2005.
6. საქართველოს კანონი „საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – საქართველოს ოპერატიულ-ტექნიკური სააგენტოს შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 22/03/2017.

7. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 09/10/2009.
8. საქართველოს კანონი „საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 08/07/2015.
9. საქართველოს კანონი „ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის დაგეგმვისა და კოორდინაციის წესის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 04/03/2015.
10. საქართველოს კანონი „ყოფილ სამხრეთ ოსეთის ავტონომიურ ოლქში კონფლიქტის შედეგად საქართველოს ტერიტორიაზე დაზარალებულთა ქონებრივი რესტიტუციისა და კომპენსაციის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 29/12/2006.
11. ალაფიშვილი ლ., საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემის ინსტიტუტების საიდუმლო საქმიანობაზე საპარლამენტო ზედამხედველობის პრობლემები, „სამართლის ჟურნალი“ #1, 2023, 205–221.
12. საჯაია ლ., ვერძეული ს., მხატვარი მ., ჩიხლაძე გ., ტატანაშვილი თ., თოფურია გ., უსაფრთხოების სამსახურის რეფორმა საქართველოში: შედეგები და გამოწვევები, 2018, 48, 68.
13. 9 ნაბიჯი ევროკავშირის წევრობაზე მოლაპარაკებების ეტაპზე გადასასვლელად: საპარლამენტო კონტროლი, საერთაშორისო გამჭვირვალობა საქართველო, 23.02.2024, <<https://www.transparency.ge/ge/blog/9-nabiji-evrokavshiris-cevrobaze-molaparakebebis-etapze-gadasasvlelad-saparlamen-to-kontroli>> [02.12.2024].
14. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2022 წლის 17 ნოემბრის №1/9/1673,1681 გადაწყვეტილება საქმეზე „ლონდა თოლორაია და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
15. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 14 აპრილის №1/1/625, 640 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი, საქართველოს მოქალაქეები – გიორგი ბურჯანაძე, ლიკა საჯაია, გიორგი გოცირიძე, თათია ქინქლაძე, გიორგი ჩიტაძე, ლაშა ტულუში, ზვიად ქორიძე, ააიპ „ფონდი ღია საზოგადოება საქართველო“, ააიპ „საერთაშორისო გამჭვირვალობა – საქართველო“, ააიპ „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია“, ააიპ „სამართლიანი არჩევნებისა და დემოკრატიის საერთაშორისო საზოგადოება“ და ააიპ „ადამიანის უფლებათა ცენტრი“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
16. საქართველოს სახალხო დამცველის სარჩელი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქმე #1630.
17. National Security and Intelligence Committee of Parliamentarians Act, S.C. 2017, c. 15, <<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/N-16.6/FullText.html>> [02.12.2024].
18. Barker C., Petrie C., Dawson J., Godec S., Porteous H., Purser P., Oversight of intelligence agencies: a comparison of the 'Five Eyes' nations, Research Paper, 2017, 23, 25.
19. Eijkman Q., Van Eijk N., Van Schaik R., Dutch National Security Reform Under Review: Sufficient Checks and Balances in the Intelligence and Security Services Act 2017?, 2018, 11, 35-40.
20. Ruckerbauer C., Legal and Oversight Gaps in Germany's Military Intelligence, June 26, 2024, <<https://aboutintel.eu/germanys-military-intelligence/>> [02.12.2024].
21. Schierkolk N.Y., Parliamentary Access to Classified Information, Geneva, 2018, 19-25.
22. Wills A., Democratic and effective oversight of national security services, issue paper, Council of Europe, 2015, 7-9.
23. Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU – update 2023, EU Agency for Fundamental Rights, 2023.
24. Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU. Volume I: Member States' legal frameworks, 2017.

25. Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council and the Council, Commission Opinion on Georgia's application for membership of the European Union, COM(2022) 405 final, 17.06.2022.
26. 2023 Communication on EU Enlargement Policy (extract about Georgia), 08.11.2023, <https://www.eeas.europa.eu/delegations/georgia/2023-communication-eu-enlargement-policy-extract-about-georgia_en?s=221> [02.12.2024].
27. <<https://nsira-ossnr.gc.ca/en/about-nsira/who-we-are/>> [02.12.2024].
28. <<https://www.rcmp-grc.gc.ca/en/about-rcmp>> [02.12.2024].
29. <<https://nsicop-cpsnr.ca/about-a-propos-de-nous-en.html>> [02.12.2024].
30. <https://ukrat.de/DE/Home/home_node.html> [02.12.2024].
31. <<https://www.bundestag.de/en/committees/bodies/scrutiny/scrutiny-198586>> [02.12.2024].
32. <<https://www.bundestag.de/webarchiv/Ausschuesse/ausschuesse18/gremien18/pkgr>> [02.12.2024].
33. <<https://www.bundestag.de/webarchiv/Ausschuesse/ausschuesse18/gremien18/g10>> [02.12.2024].
34. <https://www.verfassungsschutz.de/EN/about-us/mission-and-working-methods/supervision-and-oversight/supervision-and-oversight_article.html?nn=1021058#Start> [02.12.2024].
35. <<https://english.ctivd.nl/about-ctivd/members-and-staff>> [02.12.2024].
36. <<https://www.tet.dk/the-oversight-board/?lang=en>> [02.12.2024].
37. <<https://www.eduskunta.fi/EN/valiokunnat/tiedusteluvalvontavaliokunta/Pages/default.aspx>> [02.12.2024].
38. <<https://tiedusteluvalvonta.fi/en/home>> [02.12.2024].
39. <<https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/organes/delegations-comites-offices/delegation-renseignement>> [02.12.2024].
40. <<https://www.cnctr.fr/en>> [02.12.2024].
41. <<https://www.comiteri.be/index.php/en/standing-committee-i/role>> [02.12.2024].